

IGRA »ŠKARJICE BRUSITI« NA SLOVENSKEM OZEMLJU

Niko Kuret

V gradivu otroških iger, katerih zapisi dotekajo Inštitutu za slovensko narodopisje pri Slovenski akademiji znanosti in umetnosti od srede 1953 dalje, je bilo do 31. marca 1955 med okrog 1500 igrami in njihovimi inačicami vsega 26 zapisov igre »Škarjice brusiti«.¹ Ker v gradivu, žal, še vse doslej niso zastopani vsi okoliši slovenskega ozemlja, ima razbor doslej zbranega gradiva le relativen pomen. Kljub temu so nekateri dosednji izsledki zanimivi.

1. **Razširjenost.** Po krajih in pokrajinah so zapisi porazdeljeni takole:

Gorenjsko: Bled (911²), Spodnje Gorje (111), Laze (276), Zgornja Bela pri Preddvoru (259, 690). *Tolminsko:* Bovec (584), Idrija ob Bači (2). *Goriško:* Šempeter pri Gorici (912), Višnjevnik v Brdih (850). *Kras:* Opatja sela (116). *Ljubljana:* Vič (601). *Dolenjsko:* Šentjernej (867), Kostanjevica (1002), Podbočje pri Kostanjevici (992). *Gornja Dravska dolina:* Vuhred (312). *Mislinjska dolina:* Muta (214). *Šaleška dolina:* Šoštanj (771), Zavodnje pri Šoštanju (79). *Spodnja Savinjska dolina:* Ruše pri Petrovčah (217). *Rogaški okoliš:* Rogaška Slatina (764). *Ptujska okolica:* Dornova (499). *Haloze:* Cirkulane (751). *Prlekija:* Ljutomer (747), Boreci in Križevci (1059). *Prekmurje:* Murska Sobota (1098), Beltinci (1041).

Manjka vsak zapis iz Gornje Savske doline, iz Bohinja, iz škofje-loško-cerkljanskega hribovja, z Notranjskega, z jugovzhodnega Krasa in slovenske Istre, iz Ribniške doline in Suhe krajine, iz Bele krajine, iz Gornje Savinjske doline, s Pohorja, s Kozjanskega, iz Slovenskih gor, manjkajo zapisi iz Slovenske Koroške in iz Beneške Slovenije. Če pa si predočimo zastopane okoliše ali pokrajine na zemljevidu, vidimo, da zajema mreža vse slovensko ozemlje v mejah Jugoslavije, in upravičeno domnevamo, da je igra znana vsaj po vsej matični Sloveniji.

2. **Ime.** — Najpogostejši naziv je »škarjice brusiti« (Kostanjevica: »škarce brust«, Cirkulane: »škôrjice brüsit«, Ljutomer: »škôrjice brüsititi«) — vsega polovica primerov, 13. — Malo bistvena inačica je »škarje brusiti«, 11 primerov.

»Zlate škarjice« so tolminska posebnost (2 primera).

3. **Potek.** — Potek igre je v vseh zapisih v bistvu isti in splošno znan: Potrebni so najmanj 4 udeleženci. Vsi razen enega se postavijo na

¹ Igro sem objavil v svoji zbirki »Veselja dom«, Ljubljana 1942, 12.

² Številka pomeni zaporedno številko v arhivu otroških iger Inštituta za slovensko narodopisje pri SAZU v Ljubljani.

določeno stalno mesto, preostali udeleženci hodi od enega do drugega in sprašuje. Vsak ga pošlje k naslednjemu. Za njegovim hrbtom udeleženci menjavajo prostore. Če se mu posreči, da pri tem zasede kakšno prazno mesto, mora naprej spraševati tisti, ki je ostal brez mesta.³

Razlike se pojavljajo v kraju, ki ga udeleženci med igro zavzemajo. Najpogosteje se postavljajo k drevesom (12 primerov) ali k drugim predmetom (zidu, ograji, kamnu in podobno, 4 zapisi). Ponekod pa zarišejo udeleženci v primernih razdaljah manjše kroge v tla in se vstopijo vanje (2 primera). Drugod spet koleba raba med drevesom in krogom (2 primera). Zanimivo je, da igrajo v Zavodnjem in v Soštanju v kolu (udeleženci stoje v krogu, sredi kroga hodi »spraševalec«), v Dornovi pa v ravni vrsti. — Nekateri zapisi teh podatkov ne navajajo.

4. **B e s e d i l o.** — Pri istem poteku igre ima »spraševalec« v različnih krajih različno vlogo.

A. Spraševalec je brusáč.

a) Obrazec: »Imate kaj škarjice za brusit?« — 911 (Bled), 601 (Ljubljana-Vič), 764 (Rogaška Slatina).

b) Obrazec: »Brusim, brusim...« — 276 (Laze pri Gorjah), 111 (Spodnje Gorje: Brusim, brusim škarjice, kje so moje škarjice?), 690 (Zgornja Bela: Škarjice brusim, oj, kje je moj dom?; inačica iz Bašlja: Škarjice brusim, kdo jih kaj da?), 867 (Šentjernej: Škarce brusim, škarce brusim, ké so škarce?).

B. Spraševalec ni brusáč.

a) Obrazec: »Kje brusijo škarje (škarjice)?« — 259 (Zgornja Bela), 116 (Opatja sela), 771 (Soštanj), 214 (Muta), 312 (Vuhred), 217 (Ruše pri Petrovčah), 499 (Dornova), 1059 (Boreci in Križevci pri Ljutomeru), 1098 (Murska Sobota), 747 (Ljutomer: Gê bi škôrjice nabrúsa?).

b) Obrazec: »Pri kom brusijo škarje?« — 992 (Kostanjevica: Ali pri vas brusijo škarje?), 79 (Zavodnje pri Soštanju: Pri katerem sosedu škarjice brusijo?), 751 (Cirkulane: Se tú brúsijo škôrjice?).

C. Vpraševanje po (zlatih) škarjicah.

584 (Bovec: Kje so zlate škarjice?), 2 (Idrija ob Bači: Či so zlate škarjice?), 850 (Višnjevik: Kje so škarjice?).

V enem primeru besedilo ni navedeno (1041, Beltinci).

5. **P o t r e b š č i n e.** — Spraševalec hodi okrog z dvema paličicama, ki ju drgne eno ob drugo (11 primerov). Spraševalec drgne kazalec ob kazalec (2 primera). 13 primerov ne navaja ničesar.

³ Navajam zanimiv zapis iz *Halo z* v narečju: »Več dece pride na poški. Saki stopi k svojimi drévi. Eden pa zeme dve pôlce pa hodi od enega do drugéga. Pri prven pita: 'Se tú brúsijo škôrjice?' Ovi reče, ka ne. Te pa ije do drugéga. Toti jemi glih tók reče. Pri prvih dveh nič ne oprôvi, pa še ije k tretjem; prvi pa drugi pa med totin cajton zamêjata mesta med sobon. Ce se totemi, ki brúsi škôrjice, posreči, ka prehití enega, ka préd skoči k drévi, te brúsi škôrjice dôle tisti, ki je ósto brez dréva.« (751, Cirkulane; zapisovalec, žal, ni naveden. Gradivo je dostavil ravnatelj nižje gimnazije Janez Pucko.)

Summary

THE GAME OF "SKARJICE BRUSITI" IN SLOVENIAN TERRITORY

Since mid-1953 the Institute for Slovene Ethnography at the Slovene Academy of Arts and Science in Ljubljana has been systematically collecting children games from Slovenia. The author, who is in charge of the "Games, Plays and Customs" department of this Institute, has found altogether 26 records of this play out of 1.500 that have been received by the end of March, 1955. The geographic distribution of this play warrants the conclusion that it is in fact known all over Slovenia. The play is named "Whetting Little Scissors (or: Scissors)" as well as only "Golden Scissors". The rules of the play are everywhere the same with only such differences as follows: the players stand against trees (12 instances), against other objects (4 instances), each stands in his own small circle (2 instances), all stand in a straight line (1 instance), while 5 records do not contain any such information. The words spoken by the odd player show three variants: A) the odd player is a grinder (2 instances), B) the odd player is not a grinder (13 instances), C) the odd player inquires only after the little (golden) scissors (3 instances), while one record contains no such information. The requisites needed are two small sticks, which the odd player rubs against each other (11 instances), while in two instances the odd player rubs one forefinger against the other forefinger. Thirteen records contain no such information.

IZ ZGODOVINE LJUDSKIH IGER NA SLOVENSKEM — II

Dušan Ludvik

2. Igra o paradižu. O igri, imenovani v arhivalnih virih »Paradišje«, je zabeležil nekaj podatkov Valvasor; daljše navedbe sledijo v MHK 1857, 154, in BK 1863, 75 ss., 78. Ta poročila so povzeli Trstenjak (Slovensko gledališče, str. 23), Steška (DS XXXIII, 308 ss.) in Kotnik (l. c., str. 111). Bistva igre pa ni nihče od njih razkril, Kotnik se celo sprašuje, »ali je bila to predpustna šaljevka«!

Igro so leta 1655 igrali ljubljanski študentje pri jezuitih, dovolili pa so si nekaj nespodobnosti, tako da so jezuiti sklenili, da jo ali prepovedo ali pa jo dovoje le z veliko opreznostjo. Naslednje leto igre res niso smeli uprizoriti, vendar je ponovno na sporedu v letih 1657—1660; leta 1670 je revnejšim dijakom celo dovoljeno, da jo igrajo nekaj dni zunaj mestnega obzidja — v domačem, t. j. slovenskem jeziku.

To govori za to, da je bila igra o paradižu ljudska igra (ne morda kaka jezuitska strojna komedija), ki so jo lahko uprizarjali brez mašinerije in kulis tudi izven mesta ali na podeželju. Gre za znamenito igro »Paradeisspiel«, ki je bila priljubljena zlasti v alpskih deželah, v Češkem lesu itd., uprizarjana pa kot del štiridnevnega misterija tudi v belgijskem mestu Mons. »Paradeisspiel« je odlomek cikličnega misterija, ki se v praobliki začenja s stvarjenjem sveta in se konča s Kristusovim trplje-